

BYZANTINA XRONIKA

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ВИЗАНТІЙСКІЙ ВРЕМЕННОКЪ

ИЗДАВАЕМЫЙ

ПРИ

ИМПЕРАТОРСКОЙ АКАДЕМІИ НАУКЪ

ПОДЪ РЕДАКЦІЮ

В. Г. Васильевскаго

Ординарнаго Академика.

и

В. Э. Регеля

Пр.-Доц. Сиб. Университета.

ТОМЪ I.

САНКТПЕТЕРБУРГЪ, 1894.

КОММИССИОНЕРЪ:

С.-Петербургъ.

К. Л. Риккеръ, Невскій пр. 14.

Leipzig.

C. Ricker, Königsberger Str. 20.

ΤΡΕΙΣ ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΑΙ.

I.

Ἐπιγραφή ἐξ Ἱεροσολύμων. Ἀρεόβινδος ἀπὸ ἐπάρχων.

Ἐν τῇ Revue Biblique τοῦ 1892-ου ἔτους [τ. I, σ. 381] κατεχώρισεν ὁ Germer-Durand ἐπιγραφήν εὑρεθεῖσαν ἐν Ἱεροσολύμοις πρότινων ἐτῶν, ἐν ἧ τὸ ὄνομά τινος Ἀρεοβίνδου μνημονεύεται· κατεχώρισε δὲ ταύτην ἐξ ἐκτυπώματος χαρτίου, ὅπερ εὔρε παρ' Ἀντωνίνῳ Ῥῶς ἀρχιμανδρίτῃ, ἀνδρὶ σοφωτάτῳ, τὴν Ῥωσικὴν ἐκκλησίαν ἐν Ἱεροσολύμοις ἀντιπροσωπεύσαντι παρὰ τῷ πατριάρχῃ τῆς Παλαιστίνης τῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησίας· οὕτω δ' ἐσφαλμένως ὁ Germer-Durand τὴν ἐπιγραφήν ἀντέγραψε καὶ ἠρμήνευσεν, ὥστε τὴν ἐκ δευτέρου τύπωσιν αὐτῆς, αὐτὸ τὸ ἐκτύπωμα ταύτης ἔχων, ἐγὼ χρησίμην εἶναι ἠγησάμην· ἔδωκέ μοι δ' ἐκεῖνο δῶρον αὐτὸς ὁ σεβάσμιος ἀρχιμανδρίτης ἔτει 1889-φ. Ταύτην μὲν οὖν τὴν ἐπιγραφήν εὔρον κτίσται τὸ μαρμαρόστρωτον ἀνακαινίζοντες ἐν Ἱεροσολύμοις περίαιλον τοῦ μεγάλου μουσουλμανικοῦ τεμένους, ὅπερ ὀνομάζεται Haram-esch-chérif· τοῦτο δὲ τὸ τέμενος πρότερον χριστιανικὸν ἦν, καὶ καθὰ γνωστὸν ἐγγὺς αὐτοῦ ναὸν ὁ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς ἔκτισεν, ἐπὶ τῶν ἑρειπίων τοῦ πάλαι ποτὲ περιφήμου ναοῦ τοῦ Σολομῶντος. Τὸ χαρτίνον οὖν ἐκτύπωμα τὴν ἐπιγραφήν οὕτω παραδίδωσιν:

... . Κ Ψ Μ Ε Ρ Κ Ι Α Ρ Ι Ο Σ Α Ν Ε Ψ Ι Ο Σ Α Ρ Ε Ο Β Ι
Ν Δ Ο Υ Τ Ψ Η Υ Π Α Ρ Χ Ψ Η Ν Θ Α Κ Α Τ Α Κ Ι Τ Ε Ο Α
Ν Α Γ Ι Ν Ο Σ Κ Ψ Η Ε Υ Ξ Ε Τ Ε Υ Π Ε Ρ Α Υ Τ Ο Υ Α
... . Τ Ο Σ Τ Η Σ Ο Σ Ι Α Σ Μ Η Η Μ Η Σ Μ Δ Ε Κ Ε Μ Β
* Ι Ν Δ Α Ε Τ Ο Υ Σ Ρ Δ *

Τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης θραυσθείσης ὕστερον ἐσώθησαν ἄχρι τοῦδε δύο μόνα τεμάχια, ἅπερ ὁ ἀρχιμανδρίτης Ἀντωνίνος ἐν τῷ ἰδίῳ περιέκλεισε μουσεῖῳ πρὸς φύλαξιν· τούτων δ' ἐγὼ χάρτινον ἐκτύπωμα κατεσκεύασα. Ἡ ἐπιγραφὴ τοίνυν, ὡς ἐξ ἀρχῆς εὐρέθη, λέγει ταῦτα κατὰ τὸ τότε ληφθὲν αὐτῆς ἐκτύπωμα.

. . . . . κωμερκιάριος, ἀνεψιὸς Ἀρεοβίνδου τῶν ὑπάρχων, ἐνθα κατάκιτε. Ὁ ἀναγινώσκων εὐξέτε ὑπὲρ αὐτοῦ, ἀξίου ὄν]τος τῆς ὀσίας μνήμης. Μη(νι) δεκεμβ. ἰνδ(ικτιῶνος) ἀ' ἔτους ρδ'.

Ὁ Germer-Durand ἀνέγνω τὴν ἐπιγραφὴν ἄλλως, ἡμαρτημένως, καὶ εἰκὸς ἦν ἐρμηνεύσαι ταύτην κατὰ τρόπον ἀπαράδεκτον· οὕτως, ἀντὶ τοῦ ὑπάρχων ἔγραψεν ὑπ[ατικ]ῶν· τὸ δὲ ἀναγινώσκων ἔγραψεν οὕτω· [πρωτο. . . . ος] κων, καὶ προέτεινε συμπλήρωσιν τοιαύτην· [πρωτοσπαθάριος] Κων[σταντινουπόλεως]· τὸ δὲ κατόπιν εὐξέτε = εὐξεται λόγου προτάσεως ἀρχὴν ἐξέλαβε. Ταῦτα μέντοι πάντα μάταια τὸ ἐκτύπωμα δείκνυσιν εἶναι· ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ ἔτος αὐτῶ παραδόξον ἐφάνη, προὔτιμησε τὴν ἐπιγραφὴν ἀγνώστου προελεύσεως ὑπολαβεῖν. Σημειωτέον ἤδη, ὅτι τὸ κείμενον ταύτης ἔχει τινὰ σφάλματα γραφικὰ, φωνητικῆς αἰτίας ἀποτέλεσμα· οἷον τὸ ἐν τῷ πρώτῳ στίχῳ κωμερκιάριος = κομερκιάριος, εἶτα τὸ κατάκιτε = κατάκειται, καὶ μετὰ τοῦτο τὸ ἀναγινώσκων εὐξέτε = ἀναγινώσκων εὐξεται· τὸ μέντοι ὑπάρχων = ἐπάρχων οὐκ ἔστιν ἀμάρτημα· διττῶς γὰρ οὕτως ἐν τοῖς μνημείοις γράφεται τοῦτο τῆς ἐποχῆς Ἰουστινιανοῦ.

Τὸ μὲν οὖν κείμενον τῆς ἐπιγραφῆς ἀπλῶς δείκνυσι τάφον κομερκιarioῦ τινός, οὐ τὸ ὄνομα λείπει· οὗτος δὲ ἀνεψιὸς ἦν Ἀρεοβίνδου "τῶν ὑπάρχων", ἀποθανὼν ἔτει 104-φ, καθὼς ἡ ἐπιγραφὴ λέγει. Διὰ ταῦτα δὲ πάντα τὸ κείμενον αὐτῆς ἐστὶ μνήμης ἱστορικῆς ἀξίον. Ὁ Ἀρεοβίνδος ἦν ἐν τοῖς ζῶσιν, ὅτε ὁ τούτου ἀνεψιὸς ἀπέθανεν ἐν Ἱεροσολύμοις, ὡς εἰκάζει τις ἀσφαλῶς ἐκ τῆς ἐξόχου μνείας τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ· τῶν δὲ τριῶν ἤδη γνωστῶν Ἀρεοβίνδων ἐγὼ τὸν τελευταῖον ἐνταῦθα μνημονεύεσθαι νομίζω, ὅστις ἐπὶ βασιλείῳ Ἰουστινιανοῦ, ἔτει 553-φ, ἦν ἐπαρχὸς τῶν πραιτωριῶν τῆς Ἐῶ καὶ ἀπὸ ἐπάρχων τῆς εὐδαίμονος Κωνσταντινουπόλεως καὶ στρατηλάτης· κατὰ δὲ τοῦτο τὸ ἔτος νεαράς τινας αὐτῶ διατάξεις ὁ βασιλεὺς ἀπέστειλεν Ἰουστινιανός [Justiniani novellæ, ἐκδ. Zachariae τ. II, σ. 342—350]. Τὸ δ' αὐτὸ πάλιν ἔτος ἠρίθμει πρώτην ἰνδικτιῶνα, οἶαν ἀριθμεῖ δηλαδὴ καὶ ἡ παρῶσα ἐπιγραφὴ· ἀλλ' αὕτη ἀριθμὸν ἔτους ἀνα-

γράφει τέταρτον καὶ ἑκατοστόν, ὃ πάντως ἦν, ὡς εἰκάζω, ἔτος ἱεροσολυμιτικόν, πρώτης ἤδη τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης καὶ μόνης σύστημα χρονολογίας ἴδιον ἐμφανίζουσης, ὅπερ ἐν Ἱεροσολύμοις ἦν ἐν χρήσει· τοιαῦτα δὲ τοπικὰ συστήματα χρονολογίας καὶ ἕτεραι πόλεις εἶχον, οἷον ἡ Γάζα, ἡ μεγάλη Ἀντιόχεια, ἡ Σελεύκεια καὶ ἕτεραι. Οὕτως οὖν ἐγὼ τὸ τῆς ἐπιγραφῆς ἔτος ἐρμηνεύω, νομίζων τοῦ συστήματος, ᾧ προσήκει, ποιῆσθαι τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ 449-ου μετὰ Χριστὸν ἔτους, ὅτε κατῴκει ἐν Ἱεροσολύμοις ἡ βασιλις Εὐδοκία, σύζυγος Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ, μεγάλας οἰκοδομαῖς ἐπικοσμοῦσα τὴν πόλιν ταύτην· καὶ γὰρ τινες τῶν χρονογράφων λέγουσιν, ὅτι ἡ βασιλις αὕτη τὰ τείχη τῆς Ἱερουσαλήμ ἀνεπέσαστο¹· ὅπερ, ὡς εἰκάζω, κατ' ἐκεῖνο τὸ ἔτος τῆς ἀνανεώσεως τῶν τειχῶν ἀρχὴν ἢ πέρας λαβούσης, ἐγένετο κύριον αἴτιον, ἵνα ὁ δῆμος τῆς πόλεως τῶν Ἱεροσολύμων εἰς ἀνάμνησιν ἀριθμῆ τὰ ἀπὸ τῆς τειχίσεως αὐτῆς ἔτη, χρονολογικοῦ συστήματος οὕτω τοπικοῦ τὴν ἀρχὴν ποιησάμενος, κατὰ μίμησιν τῆς Γάζης καὶ πόλεων ἐτέρων τῆς Συρίας.

II.

Νικηφόρος πρόεδρος Ἡρακλείας.

Ἐδουάρδος ὁ Cougny κατεχώρισεν ἔτει 1890-ῷ μικρὸν ἀδέσποτον ἱαμβικὸν ἐπίγραμμα βυζαντινὸν περὶ λουτροῦ τινος ἐν τῷ τυπωθέντι τότε παρ' αὐτοῦ τρίτῳ τόμῳ τῆς Epigram. Anthol. Patatinae [σ. 317, ἀριθ. 158], ὅπερ ἐκ τοῦ τρίτου τόμου τοῦ Βανδινείου παρέλαβε Catal. codd. bibl. Laurentianae [σ. 18]· ἐπιγράφεται δὲ τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο «λουτροῦ ἔπαινος» καὶ στίχους ἀριθμεῖ δέκα μόνον, οὔτε τοῦ λουτροῦ τὸν τόπον ὑποδεικνύον, οὔτε τὸν ἰδρυτὴν αὐτοῦ κατονομάζον. Ἄλλ' οὐδ' αὐτὸς ὁ Cougny παρετήρησεν, ὅτι τὸ κείμενον τοῦ ἐπιγράμματος, ὡς παρὰ τῷ Bandini φέρεται, μέρος ἐστὶν ἐκτενεστέρου τινὸς ἐπιγράμματος ἐκ πολλοῦ γνωστοῦ, ἀριθμοῦντος μὲν εἴκοσι καὶ ἓνα στίχους, ἐπιγραφομένου δὲ ὡδε· «Τοῦ λογιωτάτου Ψελλοῦ περὶ λουτροῦ» (Ideler, *Physici et medici graeci scriptores*. Berolini 1842, I, σ. 193), ὅπερ ὡσαύτως ἀπρωσιπᾶ τοῦ λουτροῦ τὸν τόπον. Ἐκ φιλολογικῆς ὁμως ἀπόψεώς ἐστι συμφέρουσα τῶν κειμένων ἀμφοτέρων ἢ συμπαραβολή, ἵνα μὴ τοῦ λοιποῦ τὸ παρὰ τῷ

1) Γεωργίου Ἀμαρτ. χρονικόν, ἐκδ. Murali, σ. 504. Νικοδήμου συναξαριστής, τῇ ιγ' τοῦ μηνὸς Αὐγούστου. Ἡ βασιλις Εὐδοκία τὸ δεύτερον εἰς Ἱεροσόλυμα παραγενομένη ἔτει 444-ῳ κατέμεινεν αὐτοῦ ναοὺς μοναστήρια καὶ λαύρας οἰκοδομοῦσα μέχρις οὗ ἀπέθανεν [455], ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Στεφάνου τοῦ σκήνου αὐτῆς ἐνταφέντος, καθὰ παραδίδωσιν ὁ Κεδρηγὸς τόμ. I, σ. 591 Bonn.

Coungny κείμενον ἀναγινώσκηται μεμονωμένον, τῆς ἐτέρας αὐτοῦ συντάξεως ἀγνοουμένης. Ἐρρήθη μὲν οὖν, ὅτι τοῦτο δέκα στίχους ἀριθμεῖ· νῦν δὲ σημειωτέον, ὅτι τοὺς μὲν τρεῖς πρώτους αὐτῶν ἔχει καὶ τὸ κείμενον τὸ ἐκτενές, τὴν αὐτὴν ὡσαύτως ἐν αὐτῷ τάξιν ἀριθμοῦντας· διαφέρει μόντοι τῶν στίχων ὁ δεύτερος ἐν τούτῳ, ὅτι τὸ χυμοὺς ἐκφέρει τὸ ἐκτενέστερον ἀπόγραφον εἰς πτῶσιν αἰτιατικὴν ἀριθμοῦ ἐνικοῦ· ὁ δὲ τέταρτος στίχος ἀριθμεῖται μὲν παρὰ τῷ Ψελλῷ δέκατος, ἀλλὰ παρὰ τῷ Coungny μετρικῶς οὗτος ἔσφαλται, τῆς τελευταίας αὐτοῦ λέξεως τὸν τόνον ἐπὶ τῆς ἐσχάτης συλλαβῆς ἐχούσης, οὐχὶ δ' ἐπὶ τῆς προτελευταίας, ὡς ὁ βυζαντινὸς ἱαμβὸς ἀπαιτεῖ. Ἡ λέξις ἄρα ἐκείνη, τοῦ στίχου σφάλλοντος οὕτως, ἐπήγαγεν ἐξ ἐσφαλμένης ἀναγνώσεως ἐτέρας λέξεως, ἢ πρότερον ἐκείνης εἶχε τὸν τόπον. Καὶ ὄντως τὸ ἀμάρτημα διορθεῖ τὸ παρὰ τῷ Ideler κείμενον, ὅπερ ἐμφανίζει τὸ καταστέλλει ἀντὶ τοῦ κατασθενεῖ. Πάλιν δὲ ὁ παρὰ τῷ Coungny πέμπτος στίχος πέμπτος μὲν ἀριθμεῖται καὶ παρὰ τῷ Ψελλῷ· ἀλλ' ὁ κατόπιν ἐκείνου, ὁ ἕκτος, ἑβδομὸς ἐστὶ παρὰ τῷ Ψελλῷ. Διαφέρουσι δὲ καὶ τούτῳ τῷ στίχῳ ἀμφότερα τάντίγραφα· παρὰ μὲν γὰρ τῷ πρώτῳ γέγραπται οὕτως·

ὠτων καθαίρει τοὺς πόρους δυσηκόους¹,

παρὰ δὲ τῷ Ψελλῷ ὧδε·

ὠτων² καθαίρει τοὺς πεφραγμένους πόρους.

Καὶ πάλιν ὁ ἑβδομὸς παρὰ τῷ Coungny στίχος ὀγδοὺς ἀριθμεῖται παρὰ τῷ Ψελλῷ· ὁ δὲ τούτου ἐνδέκατος εὔρηται παρ' ἐκείνῳ τὴν ὀγδόην ἔχων τάξιν· ἀλλὰ καὶ τούτῳ τῷ στίχῳ διαφέρουσιν ἀμφότερα τάντίγραφα· τὸ μὲν γὰρ παρὰ τῷ Ideler ἔχει ὧδε·

τρανεῖ δὲ τὸν νοῦν πρὸς νοήσεις εὐθέτους,

τὸ δ' ἕτερον οὕτως·

τρανοῖ τε τὸν νοῦν πρὸς νοήσεις εὐθέως.

Καὶ πάλιν ὁ ἑνατος τοῦ Coungny στίχος ἠρίδμηται παρὰ τῷ Ideler ἕκτος, ὁ δὲ τελευταῖος, ὁ δέκατος, δωδέκατος.

Κατὰ τὴν τοιαύτην μὲν οὖν συμπαραβολὴν φανερόν ἤδη γίγνεται, ὅτι τὸ ἐν τῇ Παλατινῇ συλλογῇ κατακεχωρισμένον ἀπόγραφον ἀντιγραφῆως μᾶλλον ἀυθαίρετον ἀναπαρίστησιν ἐκλογὴν στίχων ἐκ τοῦ μακροτέρου κειμένου (τοῦ φέροντος τὸ ὄνομα τοῦ Ψελλοῦ), ἢ, ὡς ἂν ἐλεγέ τις ἴσως, πρόπλασμα χρησιμεύσαν εἰς τὴν ἐκτενῆ σύνταξιν αὐτοῦ· σχεδὸν γὰρ ἕκαστος

1) Coungny: δυσηκόοις ἐκ τυπογραφικῆς ἀπροσεξίας.

2) Ideler: ὠτῶν.

τῶν στίχων, εἴ τε κατὰ τὴν πρώτην, εἴτε κατὰ τὴν δευτέραν τοῦ ἐπιγράμματος σύνταξιν ἀναγινωσκόμενος, ἀποτελεῖ διάνοιαν ὄλην αὐτοτελεῆ, καὶ τῶν ἀναγνωστῶν ὁ τυχαῖος δύναται περὶ λουτροῦ τινος ἐξ ἐκείνων ἐπίγραμμα σχηματίζειν ἐξ ὅσων βούλεται στίχων. Ὅμως δὲ οὐδ' αὐτὸ τὸ ἐπιγεγραμμένον τῷ Ψελλῷ πρωτότυπὸν ἐστίν· εὖρον γὰρ ὅτι τούτου παλαιότερον ἐπίγραμμα περιεφέρετο, τὰς αὐτὰς λέξεις ἐμπεριέχον, οἷας καὶ τὸ Ψελλοῦ· ἐν τινὶ γὰρ ἀντιγράφῳ παλαιοῦ καθὰ φαίνεται κώδικος, εὕρισκομένῳ νῦν ἐν τῇ πατριαρχικῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ πατριαρχείου τοῦ Ἱεροσολύμων¹, ἀδεσπότης ἐπίγραμμα κεῖται περιλαμβάνον τέσσαρας καὶ δέκα στίχους ὑπάρχοντας ὡσαύτως αὐτολεξεῖ ἐν τῷ κειμένῳ τοῦ Ψελλοῦ· ἔστι δὲ τοῦτο.

Περὶ λουτροῦ.

- Πολλῶν τὸ λουτρὸν ἀγαθῶν δωρημάτων·
 χολῆς περιττὸν ἔκκενοῖ τῶν ἐγκάτων·
 καθαίρει ῥύπους, κνησιμονὰς ἀναστέλλει·
 ὠτων καθαίρει, τῆς ἀκοῆς, τοὺς πόρους·
 5 μνήμην φυλάττει, τὴν λήθην ἐκδιώκει,
 τρανοῖ δὲ τὸν νοῦν πρὸς νοήσεις ἐνθέους·
 τὴν γλῶσσαν εὐκίνητον πρὸς λόγους φέρει·
 τὴν βλεπτικὴν αἴσθησιν ὀξύνει πλέον
 (τοῦτο γὰρ εὖρε Σολομῶν εὐμηχάνως),
 10 θυμηδίαν τε καὶ παράκλησιν φέρει
 τοῖς εὐσεβῶς μάλιστα τούτῳ χρωμένοις.
 Λούεσθε τοίνυν εὐλαβῶς, καθὰ θέμις,
 μὴ σπαταλικῶς (καὶ γὰρ ἐγγύς ἡ κρίσις),
 ἀλλ' ὡς εὐλαβεῖς φαρμάκῳ κεχρημένοι.
 15 Νικηφόρος γὰρ πρόεδρος Ἡρακλείας
 πρὸς πᾶσιν ἄλλοις λουτρὸν ἐξωραίσας
 προὔθηκε πᾶσι χαρμονὴν εὐεξίαν².

Ἐν τούτῳ μὲν οὖν τῷ ἐπιγράμματι κατονομάζεται ὁ τὸ λουτρὸν ἐξωραίσας· τὸ δὲ ποῦ τὸ λουτρὸν ἴδρυτο, σαφῶς οὐ λέγει τὸ ἐπίγραμμα· πάντως ὅμως ἦν ἐν αὐτῇ τῇ πόλει Ἡρακλεία· αὕτη δὲ πάλιν Ἡράκλεια ἦν ἡ Θρακικὴ, ἢ καὶ Πέρινθος ὀνομαζομένη, ἐν ἣ ἡριστιανῶν ὑπῆρχον ἐκκλησίαι λούματα ἢ λουτρά παρ' αὐταῖς ἔχουσαι, καθὰ καὶ τῶν ἐν τῇ Κωνσταντίνου πόλει πολλὰί, οἷα λόγου χάριν ἢ ἐν τῷ Νεωρίῳ τῆς ὑπεραγίας

1) Ἄριθ. πατρ. συλλογῆς 276, φύλλῳ 135-φ, ἡ σελίδι 270-η. Ὅρα τὴν περιγραφὴν τοῦ κώδικος ἐν τῇ Ἱεροσολ. Βιβλιοθ. I, σ. 333—353.

2) Κῶδ: χαρμονῆς εὐεξίας.

δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου ἐκκλησία, ἣτις ἐπὶ μεγάλου θαυματουργοῦ λουτροῦ καθίδρυτο¹. Ὅτι δὲ τὸ λουτρόν, ὅπερ ὁ Νικηφόρος ἐξωράισεν, ἦν ἱερόν καὶ παρά τινι ναῶ καθίδρυτο, τοῦ ἐπιγράμματος αὐτοῦ στίχοι τινὲς ἀποδεικνύουσιν ἐπαρκῶς [9—14], ἐν οἷς ὁ λόγος περὶ τῆς χρήσεως τοῦ λουτροῦ μετ' εὐσεβείας. Τοῦτο μὲν οὖν τὸ ἐπίγραμμα πάντως ὁ Ψελλός εἶχεν ὑπ' ὄψει· ἔστι δὲ κατ' ἐμὲ παλαιότερον τοῦ ψελλικοῦ, ὅτι πρόεδρον Ἡρακλείας (μητροπολίτην ἀρχιερέα), Νικηφόρον ὠνομασμένον, ἓνα καὶ μόνον εὐρίσκομεν ἀναγεγραμμένον ἐν τῇ πρὸ τῆς πτώσεως ἱστορικῇ περιόδῳ τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, τὸν ἀχμαζόντα ἔτει 956-ω· οὐ μέμνηται Γεώργιος ὁ Κεδρηνός, ἐν οἷς εἶρηκε περὶ τῆς Πολυεύκτου, πατριάρχου οἰκουμενικοῦ, παρατύπου χειροτονίας, ὅτι δηλαδὴ τοῦτον προέβαλε πατριάρχην ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ἔβδομος ὁ πορφυρογέννητος τῇ χειροθεσίᾳ Βασιλείου μητροπολίτου Καισαρείας, οὐχὶ δὲ, κατὰ τὸ ἔθος, τῇ τοῦ προέδρου τῆς Ἡρακλείας· «Νικηφόρος γάρ ὁ τῆς Ἡρακλείας πρόεδρος τῷ βασιλεῖ κατὰ τι προσκεκρουκῶς οὐ συνεχωρήθη τὴν χειροθεσίαν ποιήσασθαι» [Κεδρ. ἐκδ. Βόννης, II, σ. 334].

Οὐδένα τοίνυν εὐεξήγητον εὐρίσκω λόγον, ἵνα τὸ τοῦ Ψελλοῦ ἢ τὸ παρὰ τῷ Cougny σύντομον ἐπίγραμμα πρωτότυπον ὀνομάσω. Ὅτι μὲν οὖν τὸ τελευταῖον ἐκ τοῦ κειμένου τοῦ Ψελλοῦ προῆλθεν, ἱκανῶς, οἶμαι, προαπεδείχθη· ὅτι δὲ καὶ τὸ τοῦ Ψελλοῦ προῆλθεν ἀνεπτυγμένον ἐκ τοῦ προδηλωθέντος ἐπιγράμματος Νικηφόρου τοῦ Ἡρακλείας, ἡ διαφορὰ τῶν ἐτῶν, καθ' ἅπερ οἱ ἄνδρες οὗτοι τὸν βίον ἤγον, δείκνυσι· δείκνυσι δὲ τοῦτο καὶ τοῦ ψελλικοῦ κειμένου ἡ κατάστασις· ἀλλ' ἵνα ταύτην εὐνόητον ἀποκαταστήσω, παρατίθεμαι νῦν ἐνταῦθα τὸν συγκριτικὸν τοῦτον πίνακα.

Νικηφόρος.			Ψελλός.	Νικηφόρος.			Ψελλός.
στίχος . . .	1	=	1	στίχος . . .	13	=	17
» . . .	2	=	3	» . . .	14	=	18
» . . .	3	=	4	» . . .	15	=	—
» . . .	4	=	7	» . . .	16	=	—
» . . .	5	=	8	» . . .	17	=	—
» . . .	6	=	11	» . . .	—	=	2
» . . .	7	=	6	» . . .	—	=	10
» . . .	8	=	5	» . . .	—	=	12
» . . .	9	=	19	» . . .	—	=	13
» . . .	10	=	9 καὶ 20	» . . .	—	=	15
» . . .	11	=	14	» . . .	—	=	21
» . . .	12	=	16				

1) Νικοδήμου συναξαριστής, 31 αὐγούστου.

Κατὰ τοῦτον οὖν τὸν πίνακα φανερόν, ὅτι τὸ παλαιότερον ἐπίγραμμα στίχους ἀριθμεῖ τρεῖς [15—17], οὓς οὐκ ἔχει τὸ τοῦ Ψελλοῦ, τουτέστι τοὺς φανεροῦντας τὸν ὠραΐσαντα λουτρόν τι· οἵτινες ἀληθῶς ἄχρηστοι παντελῶς εἰσι τῷ βουλομένῳ τι περὶ λουτροῦ διδάσκειν. Ὁ Ψελλός οὖν ἔλαβε τοὺς πρώτους τεσσαρεσκαίδεκα μόνον στίχους, ὧν τρεῖς μετετόπισεν, αὐξήσας ἐξ ἑαυτοῦ τὸ ὅλον ἐπίγραμμα τῇ προσθήκῃ στίχων ἐξ· μετὰ γὰρ τὸν πρῶτον προσέθηκε τὸ "χυμούς κατασπᾶ, φλέγματος λύει πάχος", ὅπερ εὐρήται καὶ ἐν τῷ συνοπτικῷ κειμένῳ τῷ παρὰ τῷ Cougny, μετὰ δὲ τὸν ἕκτον παρενέβαλε ταῦτα·

ὅλον τὸ σῶμα πρὸς κάθαρσιν λαμπρύνει¹,
 ψυχῆς τὸ κάλλος προξενεῖ² πλέον λάμπειν·

μετὰ δὲ τὸν ἑνδέκατον τὸ "δι' ἀσθένειαν σαρκίου πολυπόσου", ἵνα τὸν στίχον ἐκεῖνον ἐπεξηγήσῃ· προσέθηκε δὲ καὶ μετὰ τὸν ἕνατον στίχον ἕτερον, τὸν παρ' αὐτῷ τελευταῖον, οὕτως ἔχοντα· "σκάφαις βροτοῖς πρὶν ἀφρόνως λελουμένοις"³. Οὕτως οὖν ἠύξησε τὸ περὶ λουτροῦ χαρίεν ἐπίγραμμα εἰς στίχους ἑνεακαίδεκα· προσέθηκεν ὁμως καὶ δύο ἑτέρους [4 καὶ 20], ἰσαρίθμους τοῦ παλαιότερου διπλώσας τῇ προσθήκῃ λεξιδίων τινῶν [3 καὶ 9]· τὸν τρίτον δηλαδὴ τοῦ Νικηφόρου στίχον, τὸν λέγοντα "καθαίρει ῥύπους, κνησμονὰς ἀναστέλλει", δις ἐξέφρασεν ὡδε· "χυμούς καθαίρει, τὸν κνησμόν ἀποτρέπει" [4], καὶ "τάς θεληπίκρους κνησμονὰς καταστέλλει" [10]· οὗτος δὲ ὁ στίχος ἐν τῷ συντόμῳ τοῦ Cougny κειμένῳ τέταρτος ὑπάρχει, καθὰ προεῖρηται. Καὶ πάλιν τὸν δέκατον στίχον, ὃν οὕτως αὐτολεξεί μετὰ τὸν ὄγδοον αὐτοῦ στίχον ἐτοποθέτησεν, ἔθετο καὶ μετὰ τὸν 19-ον, τὸ θυμηδῖαν μόνον εἰς τὸ τὴν ἰδίαν ἀλλοιώσας. Ταῦτα δὲ τὰ δύο δεδιπλωμένα παραδείγματα σαφῶς, οἶμαι, μαρτυροῦσιν, ὅτι τοῦ Ψελλοῦ τὸ κείμενον ἀνεπτύχθη κατὰ τὸ χρονολογικῶς ἀρχαιότερον ἐπίγραμμα τοῦ Νικηφόρου. Σημειώσεως ἀξιαί εἰσι καὶ τινες διαφέρουσαι λέξεις· οἷον, τὸ ἐν τῷ πρώτῳ στίχῳ ἀγαθῶν τό τε σύντομον καὶ τὸ Ψελλοῦ κείμενον εἰς αἴτιον ἠλλοιώσαν· τὸ "τὴν λήθην ἐκδιώκει" [στίχ. 5] ταῦτά κείμενα περιέλαβον ὡδε· "τὴν δὲ λήθην ἐκφέρει" [Cougny 7, Ideleg 8]· τὸ δ' ἐν τῷ ἕκτῳ στίχῳ ἐνθέοις ἡμετέρα διόρθωσις ἐστίν· ἐν γὰρ τῷ ἀντιγράφῳ τῷ ἱεροσολυμιτικῷ γέγραπται ἀντὶ τούτου τὸ εὐθέους, ὅπερ ἀκατανόητον· ἀλλὰ καὶ παρὰ τῷ Cougny γέγραπται εὐθέως, καὶ

1) Οὗτος ὁ στίχος ὑπάρχει παρὰ τῷ Cougny δέκατος, ἔνθα τὸ «πρὸς κάθαρσιν» ὡδε γέγραπται· «τῇ καθάρσει».

2) Διόρθωσις ἡμετέρα ἀντὶ τοῦ προξενεῖν.

3) Ὁ τύπος ἐσφαλμένως ἔχει τὸ «λελουμένοις».

παρὰ τῷ Ideler εὐθέτους. Καὶ τὰ τρία δὲ ταῦτα διαφέροντ' ἀλλήλοις ἀναγνώσματα σημαίνουσιν, οἶμαι, ὅτι περὶ τὴν λέξιν αὐτὴν ἐξ ἀναγνώσεως ἐσφαλμένης ἐγένετό τις διαφθορά, ἣν ἐγὼ νῦν ἐθεράπευσα μικρὸν, νομίσας ὅτι πρότερον τὸ ἐνθέους ἔκειτο μᾶλλον ἢ τὸ εὐθέτους. Παρὰ τῷ Ideler ὑπάρχουσι καὶ ταῦτα· τὸ μὲν ἐν τῷ 7-ῳ στίχῳ πρὸς ἐκεῖ διὰ τοῦ εἰς ἐκφέρεται, τὸ δ' ἐν τῷ 12-ῳ στίχῳ καθὰ πρὸς τὸ καθὼς ἐτράπη, τὸ δ' ἐν τῷ 13-ῳ σπαταλικῆς ἐσφαλμένως ἐκεῖ γέγραπται σπαταλικῶν· ἐσφαλμένον δ' ὡσαύτως καὶ τὸ κεχρημένη ἀντὶ τοῦ κεχρημένοι [στίχ. 14], καὶ τὸ λούεσθαι ἀντὶ τοῦ λούεσθε [στίχ. 12]· τὸ δ' εὐλαβεῖς, ὅπερ ἐν τῷ κειμένῳ τοῦ Νικηφόρου κεῖται [στίχ. 14], τὸ παρὰ τῷ Ideler ἀπόγραφον ἀπέδωκε διὰ τοῦ μοναχῶν. Σημειούσθω καὶ τοῦτο· ὅτι ἐν τῷ κώδικι τῆς Ἱερουσαλήμ ἀντὶ τοῦ πόρους [στίχ. 4] ὑπῆρχε πρότερον τὸ ρύπους, ὅπερ ὁ ἀντιγραφεὺς ὡς σφάλμα διέγραψε· παρεσύρθη δὲ πρὸς τὸ σφάλμα τοῦτο διὰ τοῦ προτέρου στίχου, ἐν ᾧ τὸ ρύπους ὑπάρχει. Μνημονεύσιμον καὶ τὸ τῆς ἀκοῆς, ὃ τὰ λοιπὰ δύο ἀντίγραφα ἄλλως ἀποδιδόασι· τὸ μὲν γὰρ ἐπίτομον κείμενον ἀντὶ τούτου τὸ δυσηκόους ἔχει, τὸ δὲ ψελλικὸν τὸ πεφραγμένους· ἐπεὶ δὲ τὸ τῆς ἀκοῆς, ὡς εὐρηταί, σαφὲς οὐκ ἔστιν ἱκανῶς, γράφω τὸν στίχον ὡδε· "ὧτων καθαιρεῖ τοὺς δυσηκόους πόρους", παραλαμβάνων οὕτω τοῦ συντόμου κειμένου τὸν ἕκτον στίχον.

III.

Σημείωσις ἐξ ἐπιγραφῆς εἰς Ἰγνάτιον διάκονον.

Οὗτος ὁ Ἰγνάτιός ἐστι συγγραφεὺς διαφόρων πονηματίων, καὶ δὴ καὶ βίου Νικηφόρου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ἀποθανόντος ἐξορίστου ἔτει 829-ῳ ὄν, ὡς φαίνεται, συνέγραψεν ὁ Ἰγνάτιος μετὰ τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀνακομιδὴν τοῦ λειψάνου τοῦ Νικηφόρου, μεσοῦσης ἤδη τῆς ἐνάτης ἑκατονταετηρίδος. Τὸ πόνημα τοῦτο προοίμιον ἔχει τὸ ἐξῆς· «Εἰ μὲν, ὦ ἄνδρες, μὴ δακρῶν πρὸς συντριμμὸν καρδίας ἐκάλει καιρὸς καὶ λύπης ὠδὶς τὰ τῆς ψυχῆς κατέτρυχεν αἰσθητήρια, τάχα διὰ λείας ὁδοῦ καὶ κατὰ ῥοῦν ὁ λόγος φερόμενος τὸ ἑαυτοῦ, καὶ εἰ κατόπιν τοῦ προκειμένου, ὅση δύναμις ἀπεπλήρωσε πρόθυμον» [Nisephorii opuscula, ἐκδ. C. de Boor, σ. 139]. Τὸ προοίμιον τοῦτο τοσοῦτον ἤρесе τοῖς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἔλλογίμοις μοναχοῖς, ὥστε καὶ ἐπὶ μαρμάρων ἐνεχαράσσετο καθὰ προοίμιον ἐπιτυμβίων ἐπιγραφῶν, ὡς δείκνυσι μία τούτων ἀνευρεθεῖσα. Ἐτει γὰρ 1885-ῳ εὗρον ἐν Πανίδῳ πλάκα λιθίνην, χαραχθεῖσαν ἔτει 882-ῳ διὰ τινος μοναχὸν ἀνώνυμον ὁσίων βιώσαντα καὶ "κατὰ τὴν ἐσχάτην αὐτοῦ

ἡμέραν" τὸν ἀγγελικὸν βίον μετειληφὸτα, ὡς ἡ τῆς πλακὸς ἐπιγραφὴ λέγει· ὅτε δὲ ταύτην ἐξετύπου, ἐγὼ τὸν βίον ἠγνούουν τοῦ Νικηφόρου [Ἑλλην. Φιλολογ. Συλλόγου παράρτημα ἀρχαιολογικόν, τ. XVII, σ. 94—95 καὶ πίναξ δ']¹· σήμερον ὁμῶς φανερὰν ποιῶ τὴν ὁμοίότητα τοῦ προοιμίου τῆς εἰρημένης ἐπιγραφῆς, ἀντιβληθείσης πρὸς τὸ τοῦ βίου προοίμιον, ἵνα παρὰ τῶν αὐτοῦ κατόπιν ἐκδοτῶν αὐτὴ σημειωθῆ. Λέγει τοίνυν ἡ ἐπιγραφὴ ταῦτα, κατὰ τὴν ἡμετέραν ἀνάγνωσιν· «† Εἰ μὲν, ὦ ἄνδρες, μὴ δακρύων πρὸς συντριμμὸν καρδίας ἐκάλει καιρὸς καὶ λύπης ὠδὶς τὰ τῆς ψυχῆς κατέ(τ)ρυχεν αἰσθητήρια — τάχα διὰ λείας ὁδοῦ καὶ κατὲ ροῦν ὁ λόγος περόμενος, καίπερ τῇ μοναδίᾳ προεἴλετο μᾶλλον ἢ τοῖς ἐν ἄστει θορύβοις». Τὸ κατὲ ἀντὶ τοῦ κατὰ καὶ τὸ περόμενος ἀντὶ τοῦ φερόμενος δείγματα φωνητικῆς εἰσὶν ἀλλοιώσεως. Ἡ ἐπιγραφὴ καὶ φράσιν ἐτέραν ἔχει, ληφθεῖσαν ὡσαύτως, ὡς φαίνεται, ἐξ ἐτέρου ῥητορικοῦ γυμνάσματος· ἔχει δ' οὕτως αὐτὴ· «τίς δὲ οὗτος, ὃν περ εἰς μέσον ἀγαγεῖν ἡμῖν ὁ λόγος προήγαγεν, πλέξων ἔρχομαι».

Ἄ. Παπαδόπουλος-Κεραμεύς.

ΣΥΜΕΩΝ Ο ΘΑΥΜΑΣΤΟΟΡΕΙΤΗΣ ΩΣ ΥΜΝΟΓΡΑΦΟΣ ΚΑΙ ΜΕΛΩΙΔΟΣ.

Συμεῶν ὁ Θαυμαστοορεΐτης, ὁ κατὰ τὴν ἕκτην ἀκμάσας ἑκατονταετηρίδα (521—596), τάσσεται μεταξὺ τῶν ἀρχαιοτέρων ὑμνογράφων τῆς Ἑκκλησίας· ἀλλὰ τοσοῦτω τὰ περὶ τούτου συγκεχυμένα φέρονται, ὥστε ὁ τὰ γεγραμμένα παρὰ τοῦ φιλολόγων ἀναγινώσκων περὶ τῆς ἀξίας τοῦ Συμεῶνος ὡς ὑμνογράφου πιστεύειν ἀναγκάζεται, ἢ ὅτι παράδοσις ὑπάρχει περὶ τούτου σφαλερὰ, ἢ ὅτι τὰ κατ' αὐτὸν συγχεῖνται πρὸς ἕτερον ὑμνογράφον, Συμεῶνα καλούμενον ὡσαύτως, ζήσαντα δὲ τῆς ἐνάτης ἀκμαζούσης ἑκατονταετηρίδος. Ὑπάρχει δηλαδὴ ἐν τῷ μηναίῳ τοῦ Ὀκτωβρίου, τῇ 26-ῃ τούτου ἡμέρα, ἐπιγραφὴ τοιαύτη· «Στιχηρὰ ἰδιόμελα τοῦ σεισμοῦ· ποίημα Συμεῶν Θαυμαστοορεΐτου». Λέων ὁ Ἀλλάτιος τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην παρέδωκεν οὕτω· «Τροπάρια εἰς τὸν ἅγιον μεγαλομάρ-

1) Πρβλ. Albert Dumont, *Mélanges d'archéologie et d'épigraphie, réunis par Th. Homolle*. Paris 1892, σ. 415, ἀριθ. 86²³.